

Ars Notariatus
169

Werken aan het notarieel tekort

D.P. Noordhoek

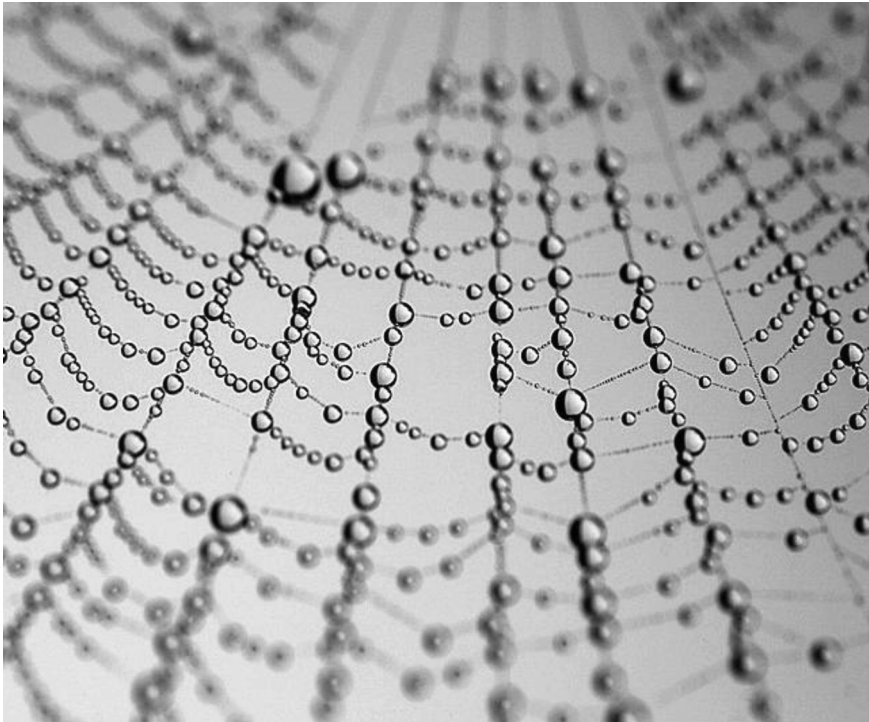

2019

STICHTING TOT BEVORDERING DER NOTARIËLE WETENSCHAP
AMSTERDAM

WOLTERS KLUWER, DEVENTER

DEEL A OPMAAT

Sarah Kidmose Hansen, 2008

1. Introductie

1.1 Over het bestaan van een beroepsgroep

Zoals de kern van het werk van de advocatuur met ‘recht op recht’ worden omschreven, zo kan het notariaat met ‘recht op rechtszekerheid’ worden omschreven. Maar wat als ontwikkelingen in de maatschappij zo snel gaan dat het recht onderdeel van de onzekerheid wordt? En wat als het gebrek aan zekerheden de aanbieders van rechtszekerheid zelf onderuit lijkt te halen? Wie beschermt dan nog de bieders van die rechtszekerheid?

Hier wordt beschreven hoe de beroepsgroep van het notariaat, als collectief, probeert een hoog niveau van kwaliteit na te streven en dat zichtbaar te maken. Zichtbaar richting klanten, publiek en politiek. Langs historische lijnen wordt beschreven hoe de beroepsgroep langs de weg van tucht, toezicht en kwaliteit probeert dit recht op rechtszekerheid zo te vatten dat het overeind blijft.

Overeind blijft? Kan het dan verdwijnen? Er valt een verhaal te houden dat het werk van de notaris al verdwenen is. Dat de rituelen van voorlezen, renvooiëren en papieren tekenen nog bestaan, maar de werkelijkheid niet meer dekken van digitale documenten die met slimme algoritmes zichzelf kunnen schrijven. Alleen de wettelijke positie borgt dat de beroepsgroep überhaupt nog een boterham kan verdienen. Een kwestie van tijd, zo zou dit verhaal kunnen eindigen, tot die verplichte gang naar de notaris niet meer bestaat. Einde beroepsgroep.

Maar tegenover dit verhaal valt een ander verhaal te houden. Een verhaal waarin, precies vanwege die enorme onzekerheid, de diensten van de beroepsgroep meer dan ooit nodig zijn. Als wetten niet meer gekend worden, de waarde van eigendom betrekkelijker dan ooit is, privacy een prooi voor piraterij is en documenten de bits niet meer waard zijn waarin ze worden geschreven, wordt dan uiteindelijk de behoefte aan gezagvolle authenticatie niet groter dan ooit? En stel dat dit gezag niet langer primair van de overheid kan worden afgeleid, is het dan niet belangrijker dan ooit dat er een uniek collectief, een beroepsgroep is, waarvan het lidmaatschap die positie van gezag creëert en garandeert?

Beide verhalen zijn extreem. Wel passend extreem, horend bij een tijd van transitie waarin vanzelfsprekendheden wegvallen. In relatief korte tijd is de beroepsgroep van een perspectief van voortdurende groei in inkomen en status

gekanteld naar een realiteit van krimp en van ‘ontsokkeling’ (Lekkerkerker G., 2010). Het doet zelfs wat denken aan een rijm als dit (Herbert, 1978):

*Hier ligt het standbeeld
van een omgevallen God
Zijn voetstuk hebben wij gebouwd
een hoge
en een smalle
Hij moest een heel eind vallen*

Inmiddels is de fase van ontkenning wel voorbij.¹ Nieuwe vormen van notariële dienstverlening dienen zich aan, ook al is het wellicht niet via de HEMA, waar het een tijd lang op leek. Fel is de meningenstrijd over de koers. Die heeft zich onder meer geuit in bestuurlijke onrust binnen de beroepsgroep en daarbuiten in andere gedachten over het toezicht op de beroepsgroep. Het maakt ook dat elke interventie om iets aan ‘de’ kwaliteit te doen onmiddellijk controversieel is en onderdeel wordt van het grotere krachterspel waaraan de beroepsgroep onderhevig is. Kortom; waarin het een dankbaar onderwerp wordt van een onderzoek als dit, in het volle besef dat elk verhaal uiteindelijk over echte mensen gaat. Mensen met hele reële belangen, of het nu om de klant of de notaris en zijn of haar medewerkers gaat. De samenleving heeft meer dan ooit baat bij een hoge mate van rechtszekerheid en rechtsbescherming, maar hoe krijgt deze nu nog vorm?

De beroepsgroep probeert er hoe dan ook aan te werken en deze casus doet daar verslag van. Zo heeft het bestuur van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie in 2014 een notitie ‘Notaris 2.0, strategische agenda 2015-2020’ laten publiceren. In die notitie wordt de kern van het beroep als ‘rechtsbescherming’ gekenmerkt (KNB, 2014). Dus niet meer: ‘recht op rechtszekerheid’, een term uit onder meer de beleidsvisie van de KNB 2012 (KNB, 2012). Dat de eerdere beschrijving hierboven is gehandhaafd komt doordat de notitie tijdens het onderzoek is gepubliceerd en deel uitmaakt van de casus. De nieuwe lijn van het bestuur, inclusief het nieuwe sleutelwoord, illustreert fraai hoezeer de beroepsopvatting in een stroomversnelling is geraakt. De grote vraag is of de beroepsgroep, als collectief en niet alleen als bestuur, in staat is het nieuwe en sterke kwaliteitsbeeld neer te zetten dat daarbij hoort; minder hoog wellicht, maar wel breder.

1.2 Vergelijking

Een casus over de beroepsgroep van het notariaat wordt extra interessant in de vergelijking met andere branches, sectoren en, uiteraard, beroepsorganisaties. In een eerder stadium heeft deze onderzoeker sterk overwogen om de situatie in het notariaat te vergelijken met die van de advocatuur. Beide zijn de onderzoeker bekend vanuit meerdere, hierna beschreven, rollen. De vergelijking met de

¹ Deze tekst is geschreven in 2015, als de financiële crisis voorbij lijkt, maar de nieuwe periode van economische bloei nog moet beginnen. Op onderdelen is de tekst in 2019 geactualiseerd.

advocatuur levert echter, hoe interessant ook, minder op. Een onderzoek dat de pretentie heeft om op landelijk niveau naar ‘branchebrede kwaliteit’ te kijken heeft er baat bij om te kijken naar een sector die wat verder weg ligt. Samen met de vele korter beschreven casussen in de hoofdtekst helpt dat meer richting een volledig beeld.

Welke sector leent zich daarvoor? Daarvoor heeft zich deze kandidaat aangediend: de bibliotheekbranche. Op het eerste gezicht zeer verschillend, op het tweede gezicht opmerkelijk vergelijkbaar. Beide worden na een periode van groei en stabiliteit nu geconfronteerd met een vergelijkbare combinatie van ontwrichtende factoren. Vooral de combinatie van een economische crisis en de internetrevolutie leiden tot snelle krimp voor beide sectoren. Hoewel de exacte bron zich niet meer laat achterhalen, maakte deze onderzoeker rond de zomer van 2013 uit gesprekken op dat in beide sectoren werd gesproken over een krimp tot zo’n 30% over een periode van vijf jaar. Los van de getallen is wellicht nog fundamenteler dat die krimp bij beide juist op hun ‘primaire’ taak is gericht: in het geval van het notariaat de verstrekking van aktes en in het geval van de bibliotheken in het ter beschikking stellen van boeken. Primair ook in de zin dat die taak ook een zwaar symbolische lading heeft. Al decennia doen notarissen meer dan aktes verstrekken, al decennia zijn bibliotheken meer dan een leenfabriek. Zijn beide wel denkbaar zonder die kerntaken?

En zo zijn er meer parallellen. Van de vraag wat er met de doorgaans fraaie panden moet gebeuren tot en met de vraag hoe ze hun digitale aanwezigheid kunnen vormgeven in concurrentie met Google en andere digitale vraagbaken. Opvallend is ook dat beide uitgebreid met ‘vermarketing’ te maken hebben, maar dat ze zichzelf toch ook een publieke taak toekennen. Verschillen zijn er uiteraard ook. Hoewel ze beide als een dienstverlener kunnen worden gezien, is er voor het primair proces van bibliotheek en notariskantoor een heel ander kennisniveau nodig. In het extreme: de ene is gericht op een brede verspreiding van kennis, maar heeft daar zelf relatief weinig kennis voor nodig, de ander houdt zich bezig met een gerichte bewaring van kennis en heeft daar zelf een heel specifieke kennis voor nodig. De ene kent van oudsher een lage drempel, de ander een hoge drempel. Beide maken van oudsher een belangrijk deel uit van de sociale opmaak van een dorp of stad, maar bij de ene is dat meer aan het instituut zelf verbonden en bij de ander meer aan de persoon. Functie staat naast ambt, werknemer staat naast vrije beroepsbeoefenaar. Een (verzelfstandigde) overheidsdienst staat naast een persoon die als ambtsdrager een publiek orgaan is.

Verschillen zijn er dus zeker. Tegelijk zijn de overeenkomsten boeiend genoeg om de vergelijking te maken. In deze tekst komt het notariaat zelf centraal te staan en wordt er slechts beperkt naar de bibliotheeksector verwezen. In een apart hoofdstuk worden beide gecombineerd en de vergelijking gemaakt.

Om bij wijze van anekdote de vergelijking nog een keer te maken, wordt kort de enige situatie beschreven waarin beide voor de onderzoeker concreet zichtbaar bij elkaar kwamen.

OO²: De gelegenheid was een audit binnen een bibliotheek. Een proefaudit eigenlijk, een stap op weg naar een nieuwe vorm van auditeren. Vast onderdeel van elke audit blijft een rondleiding door het gebouw van de hoofdvestiging. Tijdens de rondleiding door het prettige en goed doordacht bibliotheekgebouw kwamen er ook voorbeelden ter sprake van partijen en bedrijven die gebruik maakten van de faciliteiten van het gebouw. ‘Ook wel eens met een notaris-kantoor samengewerkt?’, vroeg ik, zo neutraal mogelijk. ‘Oh zeker’, kwam direct het antwoord en de rondleider wees door de grote ramen naar de andere kant van de straat: ‘Kijk, met dat kantoor.’ Ze wees naar een mooi verbouwd, vrij typisch herenhuis met een beschaafd bord. Enthousiast vertelde ze over de keer dat het kantoor een lezing had verzorgd en dat daarna een goed bezocht spreekuur had gehouden. Hoewel de mensen direct naar de overkant hadden kunnen gaan, was de aanloop in de bibliotheek veel groter. Maar op mijn vraag of de samenwerking een vervolg had gekregen, schudde ze het hoofd. Daar was wel overgesproken, maar de bibliotheek werkt in toenemende mate in regionaal verband en om concurrentieredenen kon het notaris-kantoor daar niet in meegaan, of gaf de bibliotheek ‘verkeerde signalen’. Vanaf dat punt werd het verhaal wat vaag. Lokale gevoeligheden, zoveel was duidelijk. Maar ook ontstond het beeld van een bibliotheeksector die vestigingen sluit en tegelijk aan schaalvergroting werkt - en een notariaat dat naar een nieuw profiel zoekt en waarvan de leden elkaar steeds meer als concurrent zien.

1.3 Positie onderzoeker

Deze onderzoeker beschrijft de casus van het notariaat vanuit een eigenstandige positie. Het is goed daar direct bij het begin van het beschrijven van de casus duidelijk over te zijn. Hij is geen notaris, is niet opgegroeid in het vak en de geschiedenis ervan is niet de zijne. Tegelijk heeft hij vanuit diverse rollen met het notariaat te maken gekregen en heeft van daaruit een langjarig perspectief gekregen op de ontwikkelingen in de beroepsgroep.

Die betrokkenheid bestaat anno voorjaar 2014 uit drie rollen: sinds 2013 als lid van de selectiecommissie auditoren notariaat, sinds 2009 als expert/lid van de geschillencommissie audit en vanaf 2008 als trainer/docent van de auditoren actief in het notariaat. Een vierde, meer informele rol is die van klankbord voor het auditbureau notariaat. Het feitelijk tijdsbeslag van deze begeleidende activiteiten is beperkt tot in totaal een dag of 6-7 per jaar, waarvan ongeveer driekwart betaald. Dat is anders in de bibliotheeksector, waarin meer sprake is van een trekkende rol. Omdat er sprake is van regelmatige betrokkenheid, is het goed mogelijk de ontwikkeling van toezicht en auditsysteem door de tijd heen te volgen. Vanuit het

2 OO staat voor ‘Onderzoekers observatie’. Zie paragraaf 1.3. Ook casus A1 over de openbare bibliotheken maakt hiervan gebruik.

auditbureau ben ik steeds voorzien van alle relevante informatie, inclusief evaluaties en (geanonimiseerde) analyses van de audits. Naar mijn ervaring is deze informatie zowel in diepte als in breedte zeer compleet. Twee keer per jaar verschijnt er een zowel kwalitatief als kwantitatief uitputtend verslag en wordt er daarnaast ook op andere wijze voor analyse en reflectie gezorgd, bijvoorbeeld in de vorm van regelmatige auditorbijeenkomsten. Naast uiteraard contacten met alle auditoren, is er ook regelmatig contact geweest met notarissen en dan was er altijd wel een gelegenheid om over ontwikkelingen in het notariaat in het algemeen en de ervaring van het geauditeerd worden in het bijzonder te spreken. In het kader van dit onderzoek heb ik daar bovenop nog een 8-tal vertegenwoordigers uit het notariaat geïnterviewd (Noordhoek P., Basis vragenlijst interviews notariaat, 2014) en heeft een enkele notaris zich op eigen initiatief bij mij gevoegd. Er is dankbaar gebruikgemaakt van de prima ondersteuning en faciliteiten van de Stichting ter Bevordering van de Notariële Wetenschap (SBNW) te Amsterdam, onder leiding van directeur Daan Meijer. Ook Lex Diks van het auditbureau stond altijd open voor mijn vragen en beantwoordde deze doorgaans per omgaande. Kenmerkend.

De betrokkenheid van de onderzoeker is ontstaan in 2007 toen vanuit de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB), bovenal in de persoon van Mr. Lineke Minkjan, de eerste opzet voor een intern auditsysteem werd ontwikkeld in het kader van de zogenoemde WID/MOT-audits. In deze beginperiode is er regelmatig sprake geweest van gedachtewisseling over zaken als minimumnormen en toetsingsmethoden en heeft deze onderzoeker enkele trainingsactiviteiten mogen uitvoeren voor de eerste groep van auditoren. Dat gebeurde in deze eerste periode ook in samenspraak met het Bureau Financieel Toezicht (BFT). Met het BFT is verder slechts beperkt contact geweest, in 2012, toen ik werd geïnterviewd in het kader van een interne notitie over de strategische koers van het BFT en begin 2015, toen ik in een prettig maar eenzijdig gesprek mocht vertellen over de opzet van dit onderzoek, maar medewerking niet kon worden toegezegd. De informatie over het BFT komt hier uitsluitend uit gepubliceerde bronnen.

De contacten met de KNB zijn weer voortgekomen uit eerdere activiteiten op het terrein van de rechtsbijstand. Als onafhankelijk voorzitter van de Werkgroep kwaliteit gefinancierde rechtsbijstand heb ik in opdracht van het Ministerie van Justitie een proces mogen begeleiden waarin partijen als de Orde van Advocaten en de Raad voor Rechtsbijstand gezamenlijk tot een aanpak moesten komen voor de toetsing van de kwaliteit. Hoewel het principe werd geaccepteerd dat de besteding van overheidsgeld ook verantwoord moest kunnen worden, stuitte dit toezicht aan de zijde van de advocatuur toch op verzet omdat het voor het onderzoek van dossiers noodzakelijk zou zijn een mogelijke inbreuk op het verschoningsrecht toe te staan. Na intensief overleg kwam daar een vorm van horizontale toetsing uit voort waarbij het verschoningsrecht in stand bleef en de

audit zich op de bedrijfsvoering van het kantoor zou gaan concentreren, inclusief een onderzoek van de mate van ‘klantgerichtheid’.

Na het leiden van deze werkgroep, inclusief het ontwikkelen van de aanpak, leek de directe bemoeienis ten einde. Een klein jaar later werd het echter door onvoorziene omstandigheden noodzakelijk om een rol als begeleider van het stelsel in te gaan nemen. Naar bleek was het stelsel in een wat andere richting doorontwikkeld dan door de werkgroep voorgesteld, maar het intercollegiale karakter was behouden. De ervaringen die deze onderzoeker vervolgens met dit stelsel heeft opgedaan zijn mede aanleiding geworden voor breder onderzoek naar de relatie tussen verticaal toezicht en horizontale kwaliteitstoetsing en de interventies die daarbij horen. Observaties uit deze tijd waren dat de beoogde doelgroep steeds sneller gaat inspelen op de eisen van een systeem – de effectiviteit van de verschillende rondes van een auditsysteem wordt steeds korter en dat een ‘function creep’ (doelverschuiving) zich voor gaat doen naarmate een beroepsgroep meer onder een vergrootglas komt. Een van de voorbeelden van dit laatste was de plotselinge toevoeging van een WID/MOT³ (later Wwft)-toets aan de audit en de daarbij horende komst van het BFT. Een nadrukkelijk verticale vorm van toezicht dus, die als een vreemd lichaam bovenop de horizontale vorm van toetsing kwam. Voor de acceptatie werd een deel van dezelfde advocaat-auditoren ingezet als die de puur intercollegiale toetsingen deden. Voor deze onderzoeker was het een van de vele indicaties dat het systeem kraakte en de Orde niet goed wist hoe het met de vele vormen van druk – extern en intern – om moest gaan.

Het is in de periode van de introductie van de WID/MOT-toets dat het gesprek met de KNB zich verdiepte en ging over de wijze waarop de kwaliteit binnen het notariaat haar kwaliteit zou moeten toetsen. Dit gesprek – in het bijzonder gevoerd met de beleidsmedewerker die de relatie met de portefeuillehouder kwaliteit in het bestuur onderhield, mw. Minkjan – bestond vooral uit drie elementen. Allereerst het discours over de verschillende vormen zoals die zich binnen advocatuur en notariaat aan het ontwikkelen waren. In zowel de advocatuur (met name Viadicte, een samenwerkingsverband van een aantal advocatenkantoren), als in het notariaat was – en is – er een groep vooroplopende kantoren die de initiatieven van de beroepsgroep niet wilde afwachten, maar daartegenover stond een grotere groep kantoren die weerstand toonde. In de tweede plaats de impuls die we kregen uit de vergelijking met andere landen. Met name het Schotse voorbeeld – vakgenoten die onderling dossiers circuleren en becommentariëren – werkte inspirerend (Paterson, 2009). En in de derde plaats de inspiratie zoals we die op meer ongerijmde wijze buiten advocatuur en notariaat opdeden door middel van auteurs als Malcolm Gladwell met zijn ‘Blink’ (2005) en Weick en Sutcliffe met hun

3 Combinatie van de Wet melding ongebruikelijke transacties (Wet MOT) en de Wet identificatie bij dienstverlening (WID). Later samengevoegd in de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft).

‘High Reliability Organizing’ (HRO) (2007). Deels kan dat geschetst worden als de ontmoeting van een reflective practitioner van buiten de sector met een reflective practitioner van binnen de sector, maar dat had niet zo’n vervolg kunnen krijgen als de sector er niet voor openstond.

Het is in theorie en praktijk buitengewoon moeilijk vast te stellen waar objectieve reflectie stopt en een geïnspireerd belangenspel start. Elders in het promotie-onderzoek wordt daar veel meer over gezegd. In ieder geval hanteert de onderzoeker hier de eerdergenoemde spelregel dat op het moment dat hij meer persoonlijk getinte observaties wil maken of anderzijds voelt dat hij zich op een wetenschappelijk hellend vlak begeeft, hij zogenoemde ‘Onderzoekers Observaties’ (OO) zal maken. Tekst en observaties vormen samen het verslag van de intellectuele reis die participierend en beschouwend door het object van onderzoek, het notariaat, is ondernomen. De resultaten zijn in een later stadium onderdeel geworden van de hoofdstudie over ‘Trusting Associations’ (‘vertrouwen in verenigingen’).

1.4 Aanpak en vragen

Hoe is deze casus geschreven? Zoals vermeld wordt deze casus vergeleken met die van de bibliotheken, maar het heeft geen zin deze vergelijking al te geforceerd te maken. In een gedeeld hoofdstuk (deel IV, hoofdstuk 22, hoofdstudie A0) wordt de parallel voldoende inzichtelijk gemaakt. In de loop van het onderzoek zijn een aantal vragen geformuleerd. De elementen ervan zullen geregeld terugkomen:

1. Wat is het karakter van de beroepsgroep? Wat maakt de beroepsgroep tot een herkenbare beroepsgroep? Hoe heeft het notariaat haar status als (vrije) beroepsgroep met een publieke status en private ondernemingsvorm verworven?
2. Welke partijen zijn van belang voor de analyse van de ontwikkeling van de beroepsgroep?
3. Welke historische lijnen zijn daarbij belangrijk?
 - a. Wanneer en hoe is het beroep een ambt geworden? De private figuur een onbezoldigd ambtenaar? Vanuit welke historische ontwikkelingen kan het beroepsbeeld van het notariaat worden verklaard, inclusief de voor deze professie zo belangrijke vervlechting van publieke en private draden?
 - b. Welke golven zijn er te zien in de ontwikkeling in het notariaat als sector? Hoe verhouden publieke en private draad zich daarin? Hoe krijgt de relatie met elkaar, de overheid en wetenschap gestalte? Hier wordt de geschiedenis van het notariaat opgedeeld in een aantal historische fasen, afgezet op een tijdlijn. De indeling wordt vooral bepaald door de verschuivingen in het relatieve gewicht van publiek en privaat in de beroepsuitoefening van de notaris en zijn voorgangers.
 - c. Hoe ontwikkelt zich daarbij de verhouding tussen externe en interne toetsing?

Hierbij hoort de beschrijving van de verschillende rondes van het stelsel van intercollegiale kwaliteitstoetsing via audits. Deze worden kort, maar wel rond voor ronde beschreven, met de nadruk op de verschillen in accent en het effect daarvan ten opzichte van het tuchtrecht en de toetsing zoals die met name door het BFT plaatsvindt.

4. Wat is de situatie binnen de beroepsgroep? De analyse wordt gemaakt van:
 - a. Het effect van het huidige stelsel van peer reviews ten opzichte van de verticale toetsing in het verleden en nu.
 - b. De spanningen binnen de beroepsorganisatie en de positie van het bestuur en andere belanghebbenden daarbinnen.
 - c. De rol die beroepsbeelden zullen gaan spelen in het vervolg.

In bovenstaande vragen zitten meerdere aannames verborgen. Een aantal daarvan kunnen als volgt expliciet worden gemaakt en waar mogelijk getoetst:

- Het bijzondere karakter van de notariële beroepsgroep; een publieke taak uitgeoefend in private vorm is door verschillende ontwikkelingen problematisch geworden, zeker als het gaat om het kwaliteitsbeeld van het notariaat.
- Intercollegiale toetsing als vorm van toezicht – de peer review vorm van audit – is op termijn minstens zo effectief voor het versterken van het kwaliteitsbeeld van het notariaat als verticaal toezicht, een indicatie voor een verschuiving van ‘*institutional trust*’ naar ‘*peer trust*’. Effectiviteit wordt hier gedefinieerd in termen van aanpassingsvermogen aan huidige en toekomstige eisen aan de beroepsgroep.
- Effectief intercollegiaal toezicht maakt geen kans op acceptatie zonder de aanwezigheid van een vorm van verticaal toezicht. Zonder externe druk geen interne groei.
- Dit laatste met name als het verticaal toezicht buiten de beroepsgroep wordt geïmplementeerd.
- Intercollegiaal toezicht op basis van vooral open normen werkt voor het notariaat beter dan toezicht op basis van vooral gesloten normen. Inhoudelijke criteria hinderen de toetsing eerder dan dat deze helpen.
- Het verschil in visie op de toekomst en taak van de beroepsgroep zorgt voor veel onrust en een reconstructie van oude beelden van de beroepsgroep. Daardoor krijgen nieuwe interventies te weinig kans en worden bestaande afgebroken (negatief scenario).
- Nieuwe kansen voor een beroepsgroep (positief scenario) zijn afhankelijk van het vermogen over de werkelijke meerwaarde van de beroepsuitoefening te spreken in de ogen van klant, overheid en de beroepsgroep zelf.

De vragen en aannames komen in de loop van de tekst terug. Tegelijk is bewust niet gekozen voor een systematische beantwoording ervan. Het zou suggereren dat het onderzoek strak aan de hand van die vragen is gedaan. Dat is niet het geval. Het onderzoek is bovenal een reconstructie in de tijd. Langs historische lijnen wordt de wording van de beroepsgroep en de besluitvorming rondom een belangrijk kwaliteitsinitiatief gevolgd. En het is daarop dat voortdurend wordt

gereflecteerd en analyses worden gemaakt. Hierin is de benadering van de Amerikaanse socioloog Abbott (Abbott, *Chaos of Disciplines*, 2001) (Abbott, 2016) belangrijk. Hij stelt dat in de wereld van ‘verschijnselen’ eigenlijk niets constant is. Zou er nu op dit moment een beschrijving van de beroepsgroep worden gemaakt, dan is deze bij wijze van spreken de volgende dag al verouderd. Beter is het om te beschrijven en te volgen hoe er wordt gereageerd op ‘events’, betekenisvolle gebeurtenissen. Hoe bepalend zijn deze voor het karakter van het beschrevene? In het bredere onderzoek waar deze studie naar het notariaat onderdeel van is geworden, wordt daarom bijvoorbeeld veel aandacht besteed aan de vraag hoe algemene ledenvergaderingen reageren op het voorstel om peer review in te voeren. In meerdere casussen valt te zien dat in eerste instantie de weerstand groot is en dat later, soms heel snel, de stemming binnen de vereniging omslaat en alsnog positief wordt. Wat is daar het mechanisme achter?

1.5 Aansluiting bij onderzoek naar ‘vertrouwen in verenigingen’

Deze studie naar het notariaat is daarmee een van de drie hoofdcasussen in een promotiestudie naar ‘vertrouwen in verenigingen’, of in het Engels van de hoofdttekst: ‘Trusting associations. A Surgent Approach to Quality Improvement in Associations’. De promotie aan de universiteit Tilburg kijkt onder meer naar de wijze waarop interventies gericht op kwaliteitsverhoging het beeld van een branche, beroepsvereniging of sector kunnen beïnvloeden, c.q. het vertrouwen in een vereniging en haar leden kunnen verhogen. Voor dat doel wordt een uitgebreide studie gedaan en dienen vele, vele voorbeelden als illustratie en bewijs voor de studie. Meerdere te toetsen modellen en veronderstellingen komen daarbij langs. Het geheel levert een nieuwe kijk op het fenomeen ‘vereniging’ (‘association’) op en de mate waarin deze vertrouwen (‘trust’) verdient. Geen van de casussen kan als representatief gelden voor het totaal van alle verenigingen. Eén van de ontdekkingen uit het onderzoek is, hoe fundamenteel weinig we eigenlijk weten over het fenomeen vereniging en hoe ongelofelijk veel variaties erop zijn. Tegelijk hebben alle casussen, en zeker ook deze, bijgedragen aan een beter begrip van de verenigingswereld.

In deze tekst wordt de diepte ingegaan ten aanzien van het notariaat; niet zozeer de individuele notaris als wel het totaal van de notariële beroepsbeoefening in georganiseerd verband in Nederland. De andere twee hoofdcasussen betreffen respectievelijk de bibliotheeksector en de makelaardij. De drie casussen hebben veel met elkaar gemeen, inclusief historische wortels die ver in het verleden teruggaan, tot in de Egyptische oudheid. Een groot verschil tussen de casussen is echter dat er in de bibliotheeksector geen sprake is van een externe (verticale) toezichthouders en binnen het notariaat wel. Binnen de makelaardij is dat deels het geval, met name ten aanzien van de taxatiefunctie. Het is dus bijvoorbeeld interessant om te onderzoeken wat dit verschil betekent voor de kwaliteit van de beroepsuitoefening in de twee sectoren. In een samenvattend hoofdstuk van de hoofdstudie worden de casussen bij elkaar gebracht. Conclusies voor de afzonder-